

Türkiye, Mısır ve Yunanistan'ın Savunma Harcamaları Denklemi Üzerinden Karaman Denizi (Doğu Akdeniz) Mücadelesi

HALİL ÖZSARAÇ

Emekli Deniz Kurmay Albay

1970'te Yenişehir-Bursada doğan Halil Öz Saraç, 1987'de Deniz Lisesi'ni bitirdikten sonra 1991'de Deniz Harp Okulu'ndan mezun olarak deniz subayı, 2002'de da Deniz Harp Akademisi eğitimini tamamlayarak kurmay subay olmuştur. Türk Deniz Kuvvetlerinde çeşitli savaş gemisi, tersane ve karargâh görevlerinden sonra, 5 yıl Milli Savunma Üniversitesi (MSÜ) Deniz Harp Enstitüsü'nde Harp Tarihi Ana Bilim Dalı Başkanı ve Öğretim Başkanı olarak görev yapmış, 2021'de emekli olmuştur. MSÜ Deniz Harp Enstitüsü'nde Harp Tarihi dersleri vermeye devam etmektedir.

Geliş Tarihi: 15.10.2022

Kabul Tarihi: 30.10.2022

Atıf: Öz Saraç, H. (2022). Türkiye, Mısır ve Yunanistan'ın savunma harcamaları denklemi üzerinden Karaman Denizi (Doğu Akdeniz) mücadelesi. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(1), 54-71.

ÖZ

Karaman Denizi'nde (Doğu Akdeniz) kıyısı bulunan 10 devlet arasından dünya ticaretine özgün coğrafyasıyla etki edebilen Türkiye'nin gücü Türk Boğazları'ndan, Mısır'ın gücü Süveyş Kanalı'ndan ve Yunanistan'ın gücü ise, Adalar (Ege) Denizi'nde aralarındaki su yolları genişçe birer boğaz olarak düşünülebilecek binlerce adadan gelmektedir. Bu üç devletin sularını kullanan gemilerin, bu keskin jeopolitiği algılamamaları olanaksızdır. Bu üç devletin de ellerindeki bu eşsiz gücü, aralarındaki rekabetten dolayı yeterince kullanamadıkları, hatta emperyalizme ipotek ettikleri de başka bir gerçektir. Okuyacağınız yazı, birbirlerine karşı silahlanma denklemiyle hareket eden bu üç devletin, jeopolitik güç kayıplarının düzeyini anlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Adalar Denizi, deniz jeopolitiği, Karaman Denizi, savunma harcamaları, Türkiye-Yunanistan-Mısır

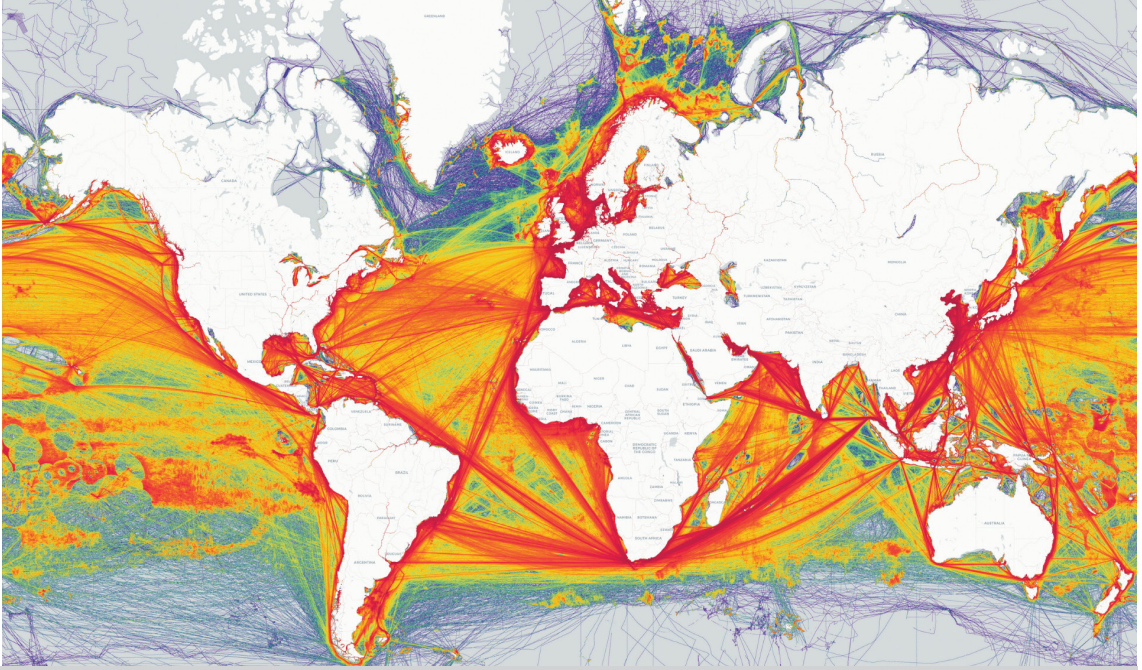
Adalar (Ege) Denizi ve Karaman Denizi'nin (Doğu Akdeniz) Sunduğu Eşsiz Jeopolitiğe Giriş

DEVLETLERİN, DENİZDEKİ GÜÇLERİ KADAR güçlü olduğu genel kabul gören bir görüştür. Tarih, hiçbir zaman kara imparatorlukları ile deniz imparatorluklarının mücadelelerinde kara imparatorluklarına şans vermemiştir. Bu nedenle, güç yarışı denizlerde geçer. Bu güç yarışının kritik ayaklarını oluşturan Adalar (Ege) Denizi ile Karaman Denizi (Doğu Akdeniz) de Türkiye ile Yunanistan arasında yaşamsal bir mücadele alanıdır. Yarı kapalı denizlerde uygulanabilir olmadığından Türkiye'nin taraf olmadığı 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) üzerinden dayatmacı tutumuyla Yunanistan, artık gerginlikleri kontrol edilemez noktalara taşımıştır. Bu karmaşıklaşan süreç içinde Yunanistan, kendisine destek vermeye zorladığı Avrupa Birliği'ni (AB) de güç duruma

sokmuştur. Sınırsız suistimalin yol açtığı kayıplar nedeniyle AB'ye üyelik konusunda hevesini ve ilgisini yitiren Türkiye, pazar büyüklüğü bakımından AB'nin rest çekmekte zorlandığı bir devlettir.

Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Türk Boğazları üzerinden Akdeniz sularına giriş-çıkış yapan ticaret gemilerinin hacmi, günümüzde tüm dünya deniz ticaretinin üçte biri büyüklüğündedir (Yıldız, 2020). Dünya petrol taşımacılığının yüzde 30'unun geçiş güzergâhında olan Akdeniz, aynı zamanda dünya turizm faaliyetlerinin yüzde 31'inin yapıldığı bir havzadır. (Ruffie, Gros, & Turret, 2018)

Bu kritik deniz coğrafyasının doğusunda bulunan, Adalar Denizi ve Karaman Denizi'nde Yunanistan ve Güney Kıbrıs Yönetimi'nin (GKRY) hakkaniyeti aşan talepleri nedeniyle deniz yetki alanları bakımından çok geniş tartışma alanları oluşmuştur.

Dünya Deniz Ticaret Yolları Yoğunluk Haritası. (MarinaTraffic, 2020)

Son yıllarda, özellikle Karaman Denizi'nde enerji üzerinden cazibeli çıkar alanları mücadelesi başlamakla birlikte, bu denizlerdeki savaşların hep ticaret yollarının egemenliği için yapıldığını da unutmamak gerekir. Dünya deniz ticaretinin üzerinde öbelenmesinin ötesinde; Karaman Denizi, Avrupa Birliği (AB) doğal gaz gereksiniminin yüzde 35'inin ve petrol gereksiniminin de yüzde 50'sinin karşılandığı bir deniz yoludur (Tziarras, 2019). Özetlersek Avrupa için âdetâ bir aort damarı olan bu su yolu, enerji akış sürekliliğine muhtaç durumdaki Avrupa'nın gerekirse savaşı göze almak zorunda olduğu bir coğrafyadır.

214 bin kilometrekarelik deniz yüzeyi yüz ölçümü ve üzerindeki binlerce adanın toplamı olan 23 bin kilometrekarelik kara yüzeyi ile bir boğazlar yumağını andıran Adalar Denizi'nin ise Türkiye ile Yunanistan arasında hakkaniyetli paylaşımı henüz tamamlanmamıştır. Kendiliğinden gelişen

ve imzalanmamış bir "modus vivendi"ye benzer bir durumla, yani imzalanmamış olsa da karşılıklı 6 deniz mili kara suları üzerinden -iki tarafın da memnun olmadığı- geçici bir barışın varlığı sürdürülmektedir.

Savunma Endüstrisinde "Türkiye'nin Önlenemez Yükselişinin Adalar Denizi ve Karaman Denizi'nde Yol Açtığı Jeopolitik Kırılma

Bir devletin silahlanma denkleminde kendi sınırlarını zorlamak yerine, emperyalistlerin öngördüğü sınırlamalara rıza göstermesi, o devletin jeopolitik gücünden feragat etmesi anlamını taşır. Kendini NATO'ya bağlayan Türkiye, tam olarak bunu yaşamış, jeopolitik gerçekliğinden kopmuştur. Türkiye, NATO'dan kopmaya çalıştığı yakın döneminde, kendi sınırlarını zorlayarak yerli ve millî silahlarını

ürettikçe bağımsızlaşmış, gerçek jeopolitik gücünü fark etmeye başlamıştır. Konuyu bilimsel açıdan masaya yatırırsak; Türkiye'nin 1950-2021 arasında gerçekleştirdiği silah dış alım ve satımlarının fotoğrafını çeken Tablo 1, aslında Türkiye'nin emperyalizm ile ilişkisini anlamamızı kolaylaştıracak bilgilere ayna tutar.

1950-2000 yılları arasındaki 51 yıllık dönemde, milli gelirinin yıllık olarak ortalama 850 milyon TIV'e denk gelen gelirini yurt dışından silah satın almak için harcayan Türkiye, aynı dönemde yıllık olarak sadece 173 bin TIV'e eş değer silah satışı yapabilmiştir. Satacak silahı olmayan Türkiye'nin, emperyalistlerden silah satın almak için çok büyük miktarda para harcadığı görülmektedir. 1950-2000

yılları arasındaki dönemde, Türkiye'nin silah satın almasını gerektirecek konjonktürü en kısa hâliyle özetlemek için; Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) üzerinden düşmanlaştırılan ve kıskırılan Sovyet Rusya'yı; Adalar Denizi, Karaman Denizi ve Kıbrıs üzerinden emperyalistlerce kontrol edilen gerginlikleri sürdürmek üzere silahlandırılıp yeniden yayılmacı politika gütmeye teşvik edilen Yunanistan'ı; akla hayale gelmeyecek çapta gizli veya doğrudan yapılan küresel desteklerle ayakta tutulan ve Türkiye'yi yıpratmak için kullanılan PKK ve FETÖ terör örgütlerini, soykırım masalları ile bir hayal dünyasına itilip teröre teşvik edilen Ermenistan'ı; klasik Ortadoğu huzursuzluklarını ifade etmek yeterli.

Tablo 1. Türkiye'nin 1950-1921 Arasındaki Silah Dış Alım-Satım ve Oranları

Dönem	Türkiye'nin Silah Dış Alımı (Trend Indicator Value-TIV) ¹	Türkiye'nin Silah Dış Satımı (Trend Indicator Value-TIV)	Türkiye'nin Silah Dış Satımının Silah Dış Alımını Karşılama Oranı
1950-1970 Arası 20 Yıl	9.198 milyon (Yıllık ortalama: 460 milyon)	0	%0
1971-1990 Arası 20 Yıl	16.586 milyon (Yıllık ortalama: 829 milyon)	34 milyon (Yıllık ortalama: 1,7 milyon)	%0,2
1991-2000 Arası 10 Yıl	17.560 milyon (Yıllık ortalama: 1.756 milyon)	71 milyon (Yıllık ortalama: 7,1 milyon)	%0,4
2001-2010 Arası 10 Yıl	6.171 milyon (Yıllık ortalama: 617 milyon)	522 milyon (Yıllık ortalama: 52,2 milyon)	%8,5
2011-2016 Arası 5 Yıl	5.365 milyon (Yıllık ortalama: 1.073 milyon)	1.043 milyon (Yıllık ortalama: 210,6 milyon)	%19
2017-2019 Arası 3 Yıl	428 milyon (Yıllık ortalama: 143 milyon)	169 milyon (Yıllık ortalama: 56,3 milyon)	%38
2020-2021 Arası 2 Yıl	365 milyon (Yıllık ortalama: 183 milyon)	613 milyon (Yıllık ortalama: 306,5 milyon)	%168

Kaynak: Export Values, 2022.

Açıkçası, ABD'nin öncülüğündeki Batı, silah satışı için bereketli bir ortam kurgulamış, 2000'li yıllara kadar Türkiye'ye emperyalistlerin eski nesil silahlarını yüksek bedeller ödeyerek satın almaktan başka çare bırakmamıştır.

Türkiye, teknolojisi yüksek silahlar satmaya başlayan bir devlet kimliği kazanmıştır. ABD, gecikmeden bu duruma müdahale etmek istemiştir.

Tablo 2'yi incelediğimizde bu 51 yıllık dönemin ilk 21 yılında Türkiye, yüzde 80-85 oranlarında ABD'ye bağımlı durumdayken; sonraki 30 yılında silah alımında bağımlı olduğu devletleri çeşitlendirme gayretine rağmen, ABD'ye bağımlılığını ancak yüzde 42-70 bandına çekebilmiştir.

Atatürk'ün emperyalizmle mücadele felsefesinden uzaklaşan ve NATO'yla Batılılaştığına inandırılan Türkiye'nin 1950-2000 arasındaki yarım yüzyıllık dönemde, silah satışı yapamadan dünyanın en önde gelen silah alıcılarından birine dönüştürüldüğü söylenebilir. Kardak Krizi ve PKK'yla mücadele gereksinimlerinin en üst düzeye ulaştığı 1991-2000 arası dönemde, Türkiye'nin rekor kırarak yıllık ortalama 1 milyar 756 milyon TIV gibi yüksek bir silah dış alımı seviyesine ulaştığı ve bu dış alımın da yüzde 66'sının ABD'den, kalan yüzde 34'ünün de Almanya başta olmak üzere diğer Batılı devletlerden yapıldığı görülmektedir. Emperyalizm için bu durum, memnuniyet vericiydi. Türkiye, 50 yılın alışkanlığıyla Batı silahlarına bağımlı kılınmış; bu yüzden -kendi inisiyatifiyle- jeopolitik körlüğe düşmüş; gerçek jeopolitik gücünün farkına varamadığından emperyalist dayatmaları, dış politikasının gerekleri olarak algılamaya başlamıştır.

Hâl böyleyken, 2001-2010 yılları arası dönemde, Türkiye'de, silah dış alım-satımlarını etkileyen ve

ABD'nin canının oldukça sıkılmasına yol açacak cinsten milli bir kıpırdanma yaşanmıştır. ABD emperyalizminin silah pazarı üzerinden Türkiye'den darbe alacağını ilk kez hissettiği dönem olan 2001-2010 arasındaki 10 yıllık dönemde, Türkiye'nin silah dış alımı, yıllık 1 milyar 756 milyon TIV'dan keskin bir düşüşle yıllık 617 milyon TIV'a gerilemişti (Tablo 1). Esasında aradaki fark, yurt dışından silah satın almak yerine milli savunma sanayi üzerinden karşılanmıştı; hatta bunun da ötesinde Türkiye, yurt dışına yıllık 52,2 milyon TIV'lık silah satışı yaparak teknolojisi yüksek silahlar satmaya başlayan bir devlet kimliği de kazanmıştır. ABD, gecikmeden bu duruma müdahale etmek istemiştir. Nitekim, 2007-2008 Ergenekon, 2008-2009 Poyrazköy/Amirallere Suikast/Kafes Eylem Planı, 2010-2011 Balyoz, 2012-2013 Casusluk ve Fuhuş kumpas davaları süreci ile TSK'da emperyalizmle mücadele azminde olan ve Türkiye'nin Batı'ya olan silah bağımlılık zincirini kırmak üzere emek harcayan çok sayıda subay tutuklanmıştır.

2011-2016 yılları arasındaki 5 yıllık süreçte pek çok devlet kurumuyla birlikte TSK'da etkinliğini büyük ölçüde artıran Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ), yıllık 617 milyon TIV'a düşmüş olan yurt dışından silah alımlarını tekrar yıllık 1 milyar 73 milyon TIV'a tırmandırılmış ve yüksek savunma harcamasının yüzde 61'inin ABD'li silah şirketlerine transferine öncülük etmişlerdir. Bu dönemde, FETÖ tarafından yavaşlatılan milli savunma sanayi, önüne çıkarılan ABD güdümlü güçlü engellemelere rağmen, önceki dönemin satış anlaşmaları sayesinde, yıllık 210,6 milyon TIV'lık dış satım yaparak ilk verimli meyvelerini vermeye başlamıştı. Türk milli savunma sanayi, FETÖ'nün devlet içindeki unsurları vasıtasıyla geriletmeye çalışılırken 15 Temmuz 2016'da ABD destekli FETÖ'nün başarısız darbe girişimi yaşanmış ve ardından, başta TSK olmak üzere tüm devlet kurumları, hızlı bir şekilde FETÖ'den arındırma süreci başlamıştır.

Tablo 2. Türkiye'nin 1950-1921 Arasındaki Silah Dış Alımlarında ABD Payı

Dönem	Türkiye'nin Silah Dış Alımında ABD'nin Payı
1950-1960 Arası 10 Yıl	%85
1961-1970 Arası 10 Yıl	%80
1971-1980 Arası 10 Yıl	%70
1981-1990 Arası 10 Yıl	%42
1991-2000 Arası 10 Yıl	%66
2001-2010 Arası 10 Yıl	%21
2011-2016 Arası 5 Yıl*	%61
2017 Yılı	%35
2018 Yılı	%25
2019 Yılı	%17
2020 Yılı	%16
2021 Yılı	%9
Export Values, 2022.	

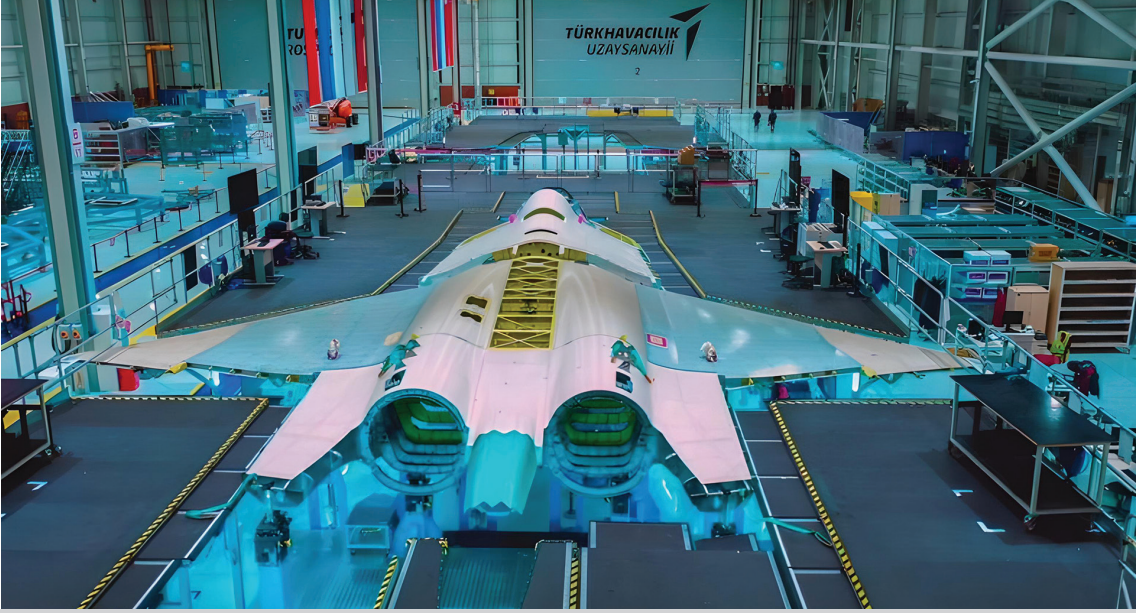
FETÖ'nün tasfiyesi sonrası ilk 3 yıl olan 2017-2019 döneminde, Türkiye'nin yıllık ortalama savunma harcaması, FETÖ'nün kontrol ettiği 2011-2016 dönemine göre çok hızlı bir düşüş kaydederek 1 milyar 73 milyon TIV'dan 143 milyon TIV'a gerilemiştir. Diğer taraftan, önceki dönemi kontrol eden FETÖ'nün silah satış anlaşmalarımızı baltalamış olması nedeniyle, 2017-2019 döneminde yurt dışına silah satışı da yıllık ortalama 210,6 milyon TIV'dan yıllık ortalama 56,3 milyon TIV'a gerilemiştir. Yine de FETÖ travmasının atlatılma dönemi olan 2017-2019 sürecinde, savunma harcamalarımızın yurt dışı kaynaklar yerine açık ara ile yurt içi

kaynaklar kullanılarak yapıldığını söylemeliyiz. 2017-2019 döneminde, miktarı çok düşmüş olan savunma dış alımımızda ABD'nin payı; 2017'de yüzde 35'e, 2018'de yüzde 25'e ve 2019'da da yüzde 17'ye kadar geriletilmiştir (Tablo 2).

FETÖ travmasının tam olarak atlatıldığı 2020-2021 arasını kapsayan dönemde ise, Türkiye tarihinde bir ilk yaşanmıştır. Bu 2 yıllık dönemde, yıllık savunma dış alımımız ortalama 183 milyon TIV olurken, yıllık savunma dış satımımız yıllık ortalama 306,5 milyon TIV'a tırmanmıştır. Özetlersek, ilk defa dış satım, dış alımı aşmış; üstelik aşım oranı yüzde 68 gibi dev bir sıçrama şeklinde gerçekleşmiştir. 2020 ve 2021 yıllarında TSK'nın savunma gereksinimlerinin çok büyük bir bölümü millî savunma sanayi ile karşılanmış, karşılayamadığı küçük bir bölümün finansmanı ise rahatlıkla dış satım üzerinden yapılabilmisti². 2022 yılı performans ön değerlendirmeleri ise, Türk savunma sanayinin 2020-2021 dönemine göre çok daha parlak bir yılda olduğunu göstermektedir.

Tablo 1 ve Tablo 2'den de görüleceği üzere, son 2 yılda yıllık ortalama 183 milyon TIV gibi çok düşük bir seviyeye gerileyen Türkiye'nin silah dış alımında ABD'nin payı, 2020'de yüzde 16'ya, 2021'de ise yüzde 9³ gibi -ABD için inanılması güç- bir seviyeye inmiştir. Bir benzetme yapmak gerekirse; "Kuş kafesten kaçmış ve bir kartal olarak geri dönmüştür." veya daha doğru bir benzetme yapalım: "ABD, kafesindeki kuşun kaçmasını engelleyememiş ve bu kuş bir kartal olarak yükseklerde uçmaya başlamıştır." Geri döndürülemez olarak görünen bu olgu, Türkiye'nin Batı ile geçmişte kurduğu teslimiyetçi bağlarını kopartma niyetinde olduğunun ve jeopolitik özgürlüğünden ödün vermeden entegre olmak üzere Asya'ya yaklaşmak istediğinin önemli işaretlerinden biridir.

*TSK'da FETÖ Kontrolünün Zirvede Olduğu Dönem

TUSAŞ tarafından geliştirilen Milli Muharip Uçak'ın prototipi, 23 Kasım 2022'de ilk kez paylaşıldı. Milli Muharip Uçak'ın gelecek yıl hangardan çıkış yapması planlanıyor. (Savunma Sanayi ST, 2022)

TSK'nın diğer alanlara göre göreceli olarak ilerlemesinin yavaş kaldığı "savaş uçağı" alanı üzerinden Türkiye'ye yapabileceği son silah satışları olan F-16 Block 70 ve modernizasyon kitleri, ABD'nin savunma sanayi üzerinden Türkiye'yi kontrol etmekte kullanabileceği son kozdur. ABD, bu kozu optimum şekilde kullandıktan sonra, Türkiye'nin savaş gücünün Adalar Denizi ve Karaman Denizi üzerindeki gerginliklerden kaynaklanabilecek bir savaş ile yok edilmesinin ve böylece tekrar eski günlerdeki gibi kendine bağımlı kılınmasının hesaplarını yapmaktadır.

Bu noktada açacağımız bir parantezle, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının 2012-2022 yılları arasında envanterine kattığı 2 sismik araştırma ve 4 sondaj gemisi ile Türkiye'nin -aynı savunma endüstrisinde olduğu gibi- enerji arama ve çıkarma kabiliyetlerinde de emperyalizme olan bağımlılığını kırdığını söylemeliyiz. ABD silahlarına bağımlılıktan kurtulan Türkiye, "Mavi Vatan"⁴ savunmasında

jeopolitik gücüyle de kucaklaşmaya başlamıştır. Bu maksada uygun hareket eden Türkiye, 2030'dan itibaren seri üretime geçmeyi planladığı kritik "Milli Muharip Uçak (MMU) Projesi"nde büyük ilerleme kaydetmiştir.⁵ MMU'nun prototiplerinde kullanılacak motorlar, ABD ve İngiltere tarafından -hızlıca- Türk savunma sanayine sunulmuştur. Bu girişim, sıçrama kaydeden Türk savunma sanayisinin sabote edilmesi olarak algılanabilir. Milli savaş uçağı seri üretiminde yüzde 100 yerlilik için Türk milli yetenekleri zorlanmalı; 2030'lu yıllara kadar hissedilmesi beklenen gelişmiş savaş uçağı gereksinimleri için Rusya ve Çin seçenekleri öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Hatta, hızlı büyüyen Türk milli savunma sanayisinin gelişmesini kolaylaştırmak için, CAATSA⁶ yaptırımları ile Türkiye'yi düşman ilan eden ABD'den, F-16/F-35 veya uçak motoru satın alıp almamak konusu dikkatlice düşünülmelidir. Türkiye'nin "ABD'den askerî malzeme satın alınmasını yasaklayan" bir ticari misilleme seçeneği, tartışılmaya değer bir konudur.

Dengelerini Kuramayan Adalar Denizi ve Karaman Denizi'nde Türk-Yunan İlişkileri

Türk-Yunan İlişkilerinin Tarihsel Temelleri

Türklerin Anadolu'ya hâkim olmalarından kısa bir süre sonra, Adalar Denizi ile Karaman Denizi'ni ele geçiren ve yerleşen Katolik dünyası, 11.-14. yüzyıllar arasında Müslüman Türklerin ve Ortodoks Yunanlıların birlikte yaşadıkları kıyıları yağmalayarak zenginleşmişlerdir. Denizcilikte oldukça geriledikleri için Katolik yağmaya karşı koyamayan Yunanlar, Katolik yağmasına denizcileşerek karşılık veren, denizcileştikçe de güçlenen ve yüzbinlerce şehit pahasına Katolikleri "Mavi Vatan"dan Batı Akdeniz'e süren Türklerin himayesine girmişlerdir.

Denge oyunları içinde kaybolan Osmanlı Devleti, dışa bağımlılık ve borç sarmalı nedeniyle nitelikli bir deniz kuvvetini hazırlayamamıştır.

14. yüzyıldan itibaren Osmanlı uyruğunda olan Yunanlar, 19. yüzyılın başlarına kadar, yağmacı Batı'ya karşı Türkleri bir savunma duvarı olarak kullanmışlardır. Okyanuslara çıkmayıp kendisini Akdeniz ve Kızıldeniz havzasına kapatan Osmanlı Devleti'nin bu büyük hatası, okyanuslardan kazandıkları gücü Akdeniz'e taşıyan emperyalizmin ve tamponlarının 18. yüzyıldan itibaren Türk "Mavi Vatan"ına yaptığı saldırılarla yüzleşmesi sonucunu doğurmuştur (Özserağ, 2020). Mısır'a yapılan Napolyon saldırılarından sonra Osmanlı Devleti, Fransa'ya tanıdığı deniz ticaret imtiyazlarını kaldırmış ve Osmanlı sularında deniz ticareti yapma imtiyazını uyruklarından Yunanlılara vermiştir. Osmanlı Devleti'nin tanıdığı bu son dakika imtiyazı sayesinde hızla denizcileşen Yunanlılar, Türk "Mavi

Vatanı"nın Türklerle birlikte emperyalizme karşı savunmak yerine; isyan ettikleri 1821 yılından itibaren emperyalizmin desteklediği melez bir devlete dönüşerek katliamlar ve savaşlar yoluyla Türk "Mavi Vatanı"ını parça parça ele geçirmeye başlamışlardır. 1821 ve 1822 yılında Tripoliçe başta olmak üzere, tüm Mora Yarımadası'nda ve Adalar Denizi'nde yaşanan Türk ve Musevi katliamlarına⁷ duyarsız kalamayan on binlerce İstanbul ve İzmir kayıkçısı, kendilerini Yunan isyanını bastırmaya çalışan Osmanlı Donanması'na kalyoncu olarak yazdırmışlardır.⁸

Bu noktada bir parantez açmak gerekiyor. 24 Şubat 1994 tarihinde Yunan Parlamentosu'nun aldığı bir kararla, Yunanlar "Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında Karadeniz kıyılarında yaşayan Pontik Rumların Osmanlı Türkleri tarafından sistematik soykırıma uğratıldığı" iddiasıyla 19 Mayıs 1919'u "(Sözde) Pontus Soykırımı Anma Günü" olarak ilan etmişlerdir (Papantoniou, 2021). Tarihi çarpıtmak anlamındaki bu mesnetsiz iddiayı resmileştiren Yunanları, gerçek bir tarihle yüzleştirmenin zamanı gelmiştir. Türkiye, "Egemenliği Antlaşmalarla Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar"dan (EGEAYDAAK) birine, 6 Nisan gününde törenle devasa bir "Yunanlarca Katledilen Türkleri Anma Anıtı" dikmeli, her yıl 6 Nisan'da bu anıtın önünde anma etkinlikleri düzenlemelidir.

1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kabullenmek zorunda kalan Osmanlı Devleti, emperyalistlerin kendi aralarındaki çıkar çatışmaları üzerinden değişken denge politikaları ile zaman kazanmayı denemiştir. Denge oyunları içinde kaybolan Osmanlı Devleti, dışa bağımlılık ve borç sarmalı nedeniyle nitelikli bir deniz kuvvetini hazırlayamamış; emperyalizmin tamponları olan Çarlık Rusyası ve Yunanistan arasında yıpratılarak önce yarı sömürge durumuna düşürülmüş; I. Dünya Savaşı'nın sonunda ise Türk Boğazları dâhil tüm "Mavi Vatanı"ni yitirmiştir.

ABD'nin Yunanistan'daki askeri yığınakları. (BRIQ, 2022)

Karada kazanılan Kurtuluş Savaşı sonrasında, Lozan'a donanmasız⁹ olarak giden Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 1923 Lozan Barış Antlaşması'nda Mavi Vatan'ı üzerinde bulunan ve Yunan işgaline uğramış Boğazönü Adaları'nın çoğu ile Saruhan Adaları'nı askersizleştirilmek koşuluyla Yunanistan'a bırakmak zorunda kalmıştır. Ayrıca, Lozan'da İtalyan işgalindeki Menteşe Adaları da İtalyanlara bırakılmış; II. Dünya Savaşı'nın kaybedenleri arasındaki İtalya da, 1947 Paris Barış Antlaşması'nı imzalayarak 1923 Lozan Barış Antlaşması'na aykırı olarak Menteşe Adaları'nı Türkiye yerine -askersizleştirme koşuluyla- Yunanistan'a bırakmıştır.

1923 Lozan Barış Antlaşması ile Ege Adalarının büyük çoğunluğunu kaybetmesi nedeniyle mutsuz olan tarafın -teorik olarak- Türkiye olması gerekirken, tam tersi şekilde Yunanistan, Türkiye aleyhinde Lozan'ı tanımaz bir tutum benimsemiştir. Türkiye Lozan'da "reel" durumu kabullenerek "iyi komşuluk" temeline dayanan bir politika takip etmiş; ama Yunanistan, Lozan'da elde ettiği haksız ve aşırıya kaçan kazanımlarına rağmen "aşırı düzeyde yayılmacı ideal"lerinden (Megali İdea) vazgeçmemiştir. Türk-Yunan Savaşı'nı sona erdiren koşulları belirleyen bir barış antlaşması niteliğindeki 1923 Lozan Barış

Antlaşması'nı 1936 yılından¹⁰ itibaren parça parça tanımama davranışları sergileyen Yunanistan, bu tutumu ile alenen Türkiye'ye meydan okumaktadır.¹¹ Türkiye ise, Adalar Denizi üzerindeki çok sayıda toprak parçasını yitirmiş olmasına rağmen Lozan dengesinin korunması ve bu denge çerçevesinde denizlerin barışçıl ve hakkaniyetli şekilde paylaşılması taraftarıdır. Yunanistan'ın 1936'da tek taraflı olarak kara sularını 3 deniz milinden 6 deniz miline çıkarmasıyla cesaret ettiği ilk dalga, günümüzde tüm Türk "Mavi Vatan"ını tehdit eden bir tsunamiye dönüşmüş durumdadır. Bu tsunaminin altında kalmak istemeyen Türkiye, "Megali İdea" kokan, emperyal yapay gerginlikler ve yıllardır boş yere süren sonuçsuz diplomatik mücadeleler ile kontrol altında tutulmaktadır. İnsanlık tarihindeki örneklere baktığımızda, diplomasinin sonuç veremediği aşamalarda, kapıya dayanan savaşlardan kaçınmak imkânsızdır. En özet şekliyle ifade etmek gerekirse; "3 deniz mili kara suları" ve "Boğazönü, Saruhan ve Menteşe Adaları'nın askersizleştirilmesi" ve "ismen teslimi yapılmayan yüz ölçümü çok küçük oluşumların Türkiye'ye aidiyetinin kabulü" üzerinden kurgulanan 1923 Lozan Antlaşması, olası bir Türk-Yunan savaşının frenidir. Lozan'ın barış koşulları niteliğindeki bu 3 ana faktörü aşındırmak için elindeki tüm diplomatik olanakları günümüzde tüketen Yunanistan'ın, 201 yıldır Türk "Mavi Vatan"ına saldırarak, 86 yıldır Lozan'ı umursamayarak ve 67 yıldır da askeri olarak Türkiye'ye meydan okuyarak mutlu barış günlerinin sonlanabileceğinin henüz farkında olmadığı anlaşılmaktadır.

Yunanistan'ın bu vizyon eksikliğinin altında yatan temel neden, 2005 yılına dek Türkiye'nin, emperyalizmle başa çıkamama endişesiyle takındığı "savunmacı" tutumun hâlâ devam ettiğini sanmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekten de 1952 yılına kadar denizde güç kazanmayan Türkiye zorunlu olarak kıyılarına dayalı bir savunma stratejisiyle hareket etmek zorunda kalmış; NATO'ya girdiği

1952 yılından 2000'li yılların başına kadar, ABD emperyalizminin ideal ve kontrolü kolay bir vekili olmayı içine sindirmiştir. 21. yüzyılın başından itibaren ABD emperyalizminin direnç mekanizmalarının üzerinden atlayarak yerli ve millî savunma sanayini geliştirmeye başlayan Türkiye, 2004 yılına kadar AB üyesi olma hayaliyle kısa bir süre gardını düşürmekle birlikte, AB tarafından aldatıldığını anlayarak 2005 yılından sonra yeniden bağımsız savunma sanayi altyapısına ağırlık vermeye başlamıştır. Savunma harcamaları konusunda Batı'ya bağımlılığını neredeyse sıfırlayan Türkiye'yi son yıllarda Libya'da etkili bir güç¹² olarak görmeye başlayan Yunanistan, krizi tek başına çözemeyeceğini anlamıştır. ABD ve AB'nin¹³ Karaman Denizi'nde daha da güçlenmiş bir Türk varlığına izin vermeyeceği düşüncesiyle Batı'nın telkinleri doğrultusunda, Yunanistan'ın Lozan'a aykırı davranışları ve hukuk dışı deniz alanı talepleri devam etmektedir.

Niceliğe dayalı 50'nin üzerinde parametre kullanarak dünyadaki silahlı kuvvetler üzerinden bir karşılaştırma modeli sunan "Global Fire Power"a göre; 2022 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, Yunan Silahlı Kuvvetlerinden 2,3 kat daha güçlüdür.

Yunanistan, ABD ve AB'nin emperyalist çıkarları, bir türlü vazgeçemediği "Megali İdea" hırslı¹⁴ ve bağımsızlaşan Türk savunma yetenekleri arasında sıkışıp kalmış bir devlettir. Çözüm bulmak bir yana, sorunların daha da derinleştiği 67 yıllık gergin dönemin -hiç arzu edilmese de- bir savaşa evrilmesi durumunda, Yunanistan'ın bu travmayı göğüsleyebilme kapasitesi, gerçekçi ve tarafsız bir şekilde incelenmeye değer bir konudur.

Yunanistan'ın Tırmanabilecek ve Bir Savaşa Dönüşebilecek Askerî Gerginlikleri Göğüsleyebilme Kapasitesi

Adalar Denizi ve Karaman Denizi'nde pek çok akademik çalışmanın konusu durumundaki kara suları, münhasır ekonomik bölge (MEB) ve bazı adalardaki katı askersizleştirme meseleleri ve Kıbrıs konularına temel gerginlik konularıdır. Bu noktada, Yunanistan'ın bu gerginlikleri artırarak sebep olabileceği bir Türk-Yunan Savaşı'nı göğüsleyebilme kapasitesini bilimsel karşılaştırmalar yaparak değerlendirmekte fayda vardır.

Niceliğe dayalı 50'nin üzerinde parametre kullanarak dünyadaki silahlı kuvvetler üzerinden bir karşılaştırma modeli sunan "Global Fire Power"a göre; 2022 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, Yunan Silahlı Kuvvetlerinden 2,3 kat daha güçlüdür (Comparison of Greece and Turkey Military Strengths, 2022). Harekâta hazırlık eğitim seviyesi gibi nitelik puanlamaları da yapılabilsaydı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Yunan Silahlı Kuvvetleri karşısındaki üstünlüğünün 5 kata kadar ulaştığını görmek mümkün olurdu.

Son 5 yılda Türkiye ve Yunanistan'ın yurt dışından yaptığı silah alımlarını incelediğimizde; Türkiye, savunma ihtiyacının büyük bölümünü yurt içi üretiminden karşıladığı hâlde; savunma sanayisi bulunmayan Yunanistan'a göre yurt dışından 4,75 kat (yaklaşık 5 kat) daha fazla harcama yapmıştır. ABD'den silah alımını azaltan Türkiye, silah ve savunma malzemesi alımı yaptığı devletler listesinde İtalya, İspanya ve Rusya'yı ön plana taşırken; Yunanistan, silah ve savunma malzemesi alımında ABD ve Fransa'ya olan bağımlılığını sürdürmüştür. Türkiye'nin de Yunanistan'ın da en büyük savunma malzemesi alımının savaş uçakları olması, her iki devletin de savunma alanında en hassas ve eksik olduğu alanın savaş uçakları olduğunu göstermektedir. F-16, Rafale ve F-35 uçakları üzerinden basında yapılan çok sayıda güncel analizin bugünlerde bu kadar yoğun olması, temelde bu hassasiyet nedeniyledir.

Tablo 3. 2017-2021 Dönemine Ait Türk-Yunan Silah Alım-Satımları

Alım/Satım	Yunanistan	Türkiye	Türkiye/ Yunanistan Oran
Alım	429 milyon TIV	2.040 milyon TIV	4,75 katı
Alınan Silah/ Malzeme Kategorisi	291 milyon TIV <u>Savaş Uçağı</u> (%68)	1.133 milyon TIV <u>Savaş Uçağı</u> (%56)	3,9 katı
	34 milyon TIV <u>Güdümlü Mermi</u> (%8)	386 milyon TIV <u>Güdümlü Mermi</u> (%19)	11,35 katı
	15 milyon TIV <u>Makine</u> (%3)	227 milyon TIV <u>Makine</u> (%11)	15,13 katı
	<u>Hava Savunma Sistemi</u> (%0),	130 milyon TIV <u>Hava Savunma Sistemi</u> (%6),	-
	30 milyon TIV <u>Sensör</u> (%4)	82 milyon TIV <u>Sensör</u> (%4)	2,73 katı
	50 milyon TIV <u>Savaş Gemisi</u> (%12)	<u>Savaş Gemisi</u> (%0)	-
	5 milyon TIV <u>Zırhlı Araç</u> (%1)	22 milyon TIV <u>Zırhlı Araç</u> (%1)	4,4 katı
	3 milyon TIV <u>Deniz Silahları</u> (%1)	62 milyon TIV <u>Deniz Silahları</u> (%3)	20,7 katı
Alım Yapılan Devletler	%40 Fransa, %37 ABD, %12 İngiltere.	%30 İtalya, %22 ABD, %21 İspanya, %17 Rusya.	Yunanistan'ın, Fransa ve ABD'ye yüksek oranda bağımlılığı.
Satım	30 milyon TIV	1.252 milyon TIV	41,73 katı

Kaynak: Export Values, 2022.

Tablo 3'e Türk ve Yunan silahlanma performansı açısından baktığımızda, Yunanistan'ın Türkiye ile bir silah yarışına girebilme potansiyelinin bulunmadığı da anlaşılacaktır. Çünkü silahlanma üzerine hemen hemen tüm kategorik oranlar; 2,73 ile 41,73 kat arasında ve tümüyle Türkiye lehine görünmektedir. İdeallerinden vazgeçemeyen Yunanistan, gerginlik politikalarını devam ettirebilmek için daha da çok tamponlaştırılmak ve melezleştirilmek¹⁵ uğruna emperyalizmin yardımını aramaktadır. Doğal olarak böyle bir arayış, Yunanistan üzerindeki sömürü mekanizmalarını da -acımasızca- harekete geçirmektedir. Yunanistan'ın son 5 yılda savunma giderlerine ayıracak bütçe bulmakta zorlandığı son derece açıktır. Türk-Yunan gerginliğinin artırılmasının, hatta bir savaşa dönüşmesinin, Yunan halkını daha çok Amerikan ve Fransız silahları tedarik etmeye zorlamaktadır. ABD ve

Fransa'nın, Türkiye'den çok Yunanistan'ı hedef alan bu emperyalist baskıları, Yunan halkının önümüzdeki 5 yıl boyunca savunma harcamaları için daha çok vergi ödemesine yol açacaktır. Yunanistan'a (mümkünse Türkiye'ye de) pahalı silah satma hevesindeki ABD ve Fransa'nın da mevcut şartlara olası etkilerini özetleyerek devam edelim.

ABD ve İsrail'in Türk-Yunan Gerginliğine Olası Etkileri

Emperyalizmin zirvesindeki ABD, olası bir Türk-Yunan Savaşı'nda Türkiye'nin yerleşik Türk nüfusu nedeniyle Batı Trakya'yı ele geçirmek isteyebileceğini düşünerek Dedeoğaç'ta üslenmiştir. Ayrıca, zayıf Yunan Silahlı Kuvvetlerinin takviye görüntüsü altında radikal bir üslenme politikasını da benimsemiştir. Ancak, dünyanın

çok kutupluluğa doğru ilerlediği bu dönemde, silahlı kuvvetlerini yıpratmak istemeyen ABD'nin, bir Türk-Yunan Savaşı'na doğrudan müdahil olması, düşük olasılıklıdır. Bunun yerine, ABD'nin İngiltere ve Fransa ile birlikte Kıbrıs sularında, yüksek seviyeli askerî varlık göstermeye başlaması; böylece Türkiye'yi Yunanistan'a ayıracağı kuvvetin bir bölümünü Karaman Denizi'ne kaydırmaya zorlaması, daha yüksek olasılıklı bir seçenektir.

Silah satışı üzerinden oynanan bu oyunlarda, dünyanın en önde gelen silah satıcısı ABD'den başka elbette Fransa da başrol oyuncusudur.

ABD, Karaman Denizi'ndeki varlık durumunu gerginlik seviyesine göre ayarlayarak bir savaşın en önemli silahı olan "sürpriz etkisi" üzerinden deniz ticaret yollarını denetlemeye devam edebilir.

Diğer taraftan, artık ABD menşeli silahları tümüyle terk etme aşamasına gelmiş olan Türkiye'nin, Yunanistan'la yaşadığı gerilimlerin tırmandırılması, hatta savaşa dönüştürülmesi, Yunanistan'ın da Türkiye'nin de silah gereksinimlerini tetikleyecek olgulardır. Nitekim ABD, ekonomik güçlükleri olan Yunanistan'a 4 adet çok amaçlı Suüstü Savaş Gemisi (MMSC), Hydra (MEKO-200 HN) sınıfı fırkateynler için modernizasyon paketi¹⁶ ve 20 adet F-35 savaş uçağı (Yunanistan 20 adet F-35 uçağı satın almak için talep mektubu gönderdi, 2022) satış önerisi sunarken; aynı anda Türkiye'ye 40 adet F-16 Block 70 ile 79 adet F-16 Blok 40/50 modernizasyon kiti satışı da önermiştir (M5 Dergi, 2022) (SavunmaSanayiST, 2022). Emperyalizm, her zaman için gerginliklerden faydalanır, bu nedenle tüm gerginliklerin arka planında emperyalizmi aramak gerekir.

Fransa'nın Türk-Yunan Gerginliğine Olası Etkileri

Son dönemlerde Karaman Denizi'nde yeni enerji kaynaklarının bulunmasına paralel şekilde, bazı bölge ülkelerinin ekonomik tabanlı iş birliği modelleri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu ekonomik tabanlı iş birliği modellerinin de, işlerlik kazanabilmesi ise güçlü bir görüntü çizmesi, hatta çok sayıda devletin katıldığı askerî gösterilerle de güçlü bir imaj sunmaları gerekmektedir. Bu atmosfer içinde, ABD ve bazı AB ülkeleri ile Karaman Denizi'nde Türk jeopolitik üstünlüğünden çekinen İsrail ve Mısır'ın da katkı sağladığı bazı zayıf askerî gösteriler, yıllık bir rutine dönüştürülmüştür. Diğer taraftan bu zayıf içerikli askerî tatbikatlar, rakip ilan edilen Türkiye'de kamuoyu nezdinde ciddi bir psikolojik etki yaratamazken; Yunan ve Kıbrıs Rum kamuoyuna moral vermiştir. Bu motivasyonla, jeopolitik ve jeoenerji üzerinden gerilimleri sürdürme kararlılığı içindeki Yunanistan ve GKRY, şartlarını zorlayarak silahlanma güdüsü ile hareket etmektedirler. Silah satışı üzerinden oynanan bu oyunlarda, dünyanın en önde gelen silah satıcısı ABD'den başka elbette Fransa da başrol oyuncusudur.

Fransa, ABD'nin göreceli olarak Akdeniz'den çekildiği, bu yüzden ortaya büyük bir güç boşluğunun çıktığı, bu boşluğun da Fransa tarafından doldurulduğu inancıyla Karaman Denizi'nde eskisine göre daha fazla varlık göstermektedir. Gösteri esaslı Fransız askerî gayretinin altında yatan çaba, aslında boşluk olduğu zannedilen bu coğrafyada "Pax Mediterranea" adı altında bir Fransız hegemonyasının kurulmasını amaçlamaktadır. Ancak, Fransa'nın bu iddialı çabası bugüne kadar bir sonuç vermemiştir (Jabbour, 2021).

Türk-Yunan geriliminin Yunan kamuoyu üzerinden -silah satışlarını da tetikleyecek şekilde- taze tutulması amacıyla sergilenen son gösteri ise, 24 Eylül-1 Ekim 2022 tarihlerinde, ARGO-22 adıyla (Athens News Agency, 2022), Yunan-Fransız ikili tatbikatı şeklinde Adalar Denizi'nin kuzeyinde bulunan Bozbaba ve İskiri adaları arasındaki küçük bir sahada sergilenmiştir. Aslında asgari ve en ekonomik şekliyle bir tatbikattan ziyade taktik eğitimi andıran (Özsaraç, 2022) ARGO-22 İkili Tatbikatı¹⁷, Yunan kamuoyunda bir bayram sevincine yol açarak amacına ulaşmış ve Fransa'nın Yunanistan'a satmak istediği 24 Rafale savaş uçağı ile birer prototip niteliğindeki 3 (+1 opsiyonel) FDI Belharra tipi fırkateynler için yüksek vergiler ödeyecek Yunan vatandaşlarını ikna etmiştir.

Türkiye'nin -Kuzey Afrika, hatta Sahra altındaki SAHEL'e kadar uzanan- jeopolitik gücü ile rekabet eden ve bunu ekonomik gücü ile dengeleyebileceğine inanan Fransa, Avrupa Birliği'ne giriş havucunun eskisi kadar etkisinin olmaması nedeniyle, bu defa Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nu Türkiye'ye uzatılabilecek bir havuç olarak kullanmak niyetindedir.¹⁸ Ayrıca Fransa, Total'in Karaman Denizi'nde çıkaracağı doğal gazın en önemli pazarının Türkiye olacağını düşündüğünden dikkatli davranmaktadır (Segantini, 2022).

Türkiye'ye biçmek istediği "Orta Asya Türk dünyasında Rusya ve Çin'i dengelemek", "Karadeniz'in güvenliğini üstlenmek", "Libya'daki istikrarın sağlanmasını desteklemek" ve "Suriye'ye insani yardım sağlamak" gibi rollerden de anlaşılacağı üzere, Fransa Türkiye'ye dış geçirebilecek bir emperyalist ruh hâliyle yaklaşmaktadır (Segantini, 2022). Bu süreçte, edilgenliğe ikna edilemeyince Türkiye, Fransız literatüründe "genişlemeci", "emperyal fantezilere sahip" veya "kendini yücelten politikalar peşinde" şeklinde tanımlanmaya başlamıştır. Fransa'nın mevcut politikalarından, kendi savunma endüstrisini başarılı bir şekilde bağımsızlaştıran Türkiye'nin yeni savunma yeteneklerini yeterince algılayamadığını

(veya görmezden geldiğini), Akdeniz'in doğusundaki bu güç dalgalanmasının geçici olduğu düşüncesiyle hareket ettiği ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin gücünü kibir yaparak küçümsediği anlaşılmaktadır. Oysa, dünyanın 4'üncü en güçlü silahlı kuvvetleri olan Fransız Ordusu'na göre Türk Silahlı Kuvvetleri nicelik olarak yalnızca yüzde 34,57 oranında eksik güçtedir (Global Firepower, 2022). Üstelik Türkiye, dünyanın önde gelen silah satıcıları arasında yer alan Fransızların silahlarını kullanmadığından savunma malzemeleri bakımından Fransa'dan tümüyle bağımsızdır. Özetlersek, Fransa, Türkiye'yi ezebilecek bir silahlı güce sahip değildir.

Mısır'ın Türk-Yunan Gerginliğine Olası Etkileri

Mısır'ın merhum Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi, Nisan 2012'de Mısır'ın İsrail ile yaptığı doğal gaz sevk anlaşmasını uygulamadan kaldırıp 2003 yılında GKRY ile imzalanan MEB anlaşmasını da Mart 2013'te feshetmişti. Esasında Mursi yönetiminin tercihi Türkiye'nin içinde yer alacağı Levant İş Birliği'ni kurmaktı. Ancak darbe ile iktidara gelen General Sisi önceki anlaşmaları yeniden yürürlüğe koymuştur. Mısır'ın net bir Karaman Denizi politikasının bulunmadığı ve iktidar değişiklikleri ile kırılanaştığı göz önüne alınmalıdır. Mısır'ın General Sisi döneminin başlamasıyla birlikte müthiş bir silahlanma gayreti içine girdiğini de not etmeliyiz (Tarakçı, 2014).

Özetlersek Mısır, Karaman Denizi'nde, şimdilik dışını göstermeyen, ama günümüzde Batı'nın isteklerine karşı koyamayan sessiz bir devdir. Türk Silahlı Kuvvetleri, nicelik olarak Mısır Silahlı Kuvvetlerinden yüzde 4,7 oranında daha zayıftır (Global Firepower, 2022). Milli bir savunma sanayisi bulunmayan Mısır'ın son birkaç yılda Karaman Denizi'nin -nitelik olarak olmasa bile- nicelik olarak en güçlü silahlı kuvvetlerine sahip olmasının altında yatan ana neden, 2015 yılından itibaren aşırı şekilde silah satın almasıdır. Bu aşırılık,

Tablo 4- 2015-2021 Dönemine Ait Türk-Mısır Silah Alım-Satımları

Alım/Satım	Mısır	Türkiye	Türkiye/ Mısır Oran
Alım	10.915 milyon TIV	2.807 milyon TIV	0,26 katı
Alınan Silah/ Malzeme Kategorisi	4.758 milyon TIV <u>Savaş Uçağı</u> (%44)	1.695 milyon TIV <u>Savaş Uçağı</u> (%56)	0,36 katı
	1.045 milyon TIV <u>Güdümlü Mermi</u> (%10)	454 milyon TIV <u>Güdümlü Mermi</u> (%16)	0,43 katı
	95 milyon TIV <u>Makine</u> (%1)	260 milyon TIV <u>Makine</u> (%9)	2,74 katı
	230 milyon TIV <u>Hava Savunma Sistemi</u> (%2),	130 milyon TIV <u>Hava Savunma Sistemi</u> (%5),	0,57 katı
	196 milyon TIV <u>Sensör</u> (%2)	82 milyon TIV <u>Sensör</u> (%4)	2,73 katı
	3.677 milyon TIV <u>Savaş Gemisi</u> (%34)	<u>Savaş Gemisi</u> (%0)	-
	851 milyon TIV <u>Zırhlı Araç</u> (%8)	52 milyon TIV <u>Zırhlı Araç</u> (%2)	0,06 katı
	14 milyon TIV <u>Deniz Silahları</u> (%0,1)	64 milyon TIV <u>Deniz Silahları</u> (%2)	4,6 katı
	50 milyon TIV <u>Uydu Sistemleri</u> (%0,5)	<u>Uydu Sistemleri</u> (%0)	-
Alım Yapılan Devletler	%31 Rusya, %30 Fransa, %12 ABD, %11 İtalya, %10 Almanya	%33 ABD, %28 İtalya, %18 İspanya, %12 Rusya.	
Satım	23 milyon TIV	1.741 milyon TIV	75,7 katı

Kaynak: Export Values, 2022.

Tablo 4'te de görüleceği gibi, Türkiye'nin 4 katı kadardır. Büyük bölümünü deniz ve hava kuvvetleri için kullanan Mısır'ın -elbette Batı'nın zorlamasıyla yaptığı- bu astronomik düzeyli askerî harcamaların hedefinin Türkiye'yi Karaman Denizi'nde dengelemek olduğu anlaşılmaktadır. Son 7 yıldır yaptığı ve hız kesmediği savunma harcamalarıyla Mısır, bölgede etkisini hissettirmeye başlamıştır.

Son yıllarda Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile birlikte çok sayıda tatbikatın katılımcısı durumundaki Mısır, olası bir Türk-Yunan Savaşı'nda dikkat edilmesi gereken güçlü bir devlettir. Ayrıca, böyle bir savaş durumunda, Yunanistan'ın yanında savaşa katılmasa bile Süveyş Kanalı'nı Türk ticaret gemi-

lerine kapatması durumunda, Türkiye'nin aleyhinde tehlikeli bir etkiye yol açabileceğini de unutmamak gerekir. Bu jeopolitik güç yabana atılır cinsten değildir. Türkiye de Mısır da birbirine dostluk eli uzatmak zorundadır. Mısır'ın Türk dostluğuna gereksinimini özellikle belirtmekte fayda var. Zira, Mısır'ın savunma alanında Batı'ya bağımlılığı Türkiye'nin 1990'lı yıllardaki durumunu çağrıştırmaktadır. Dünyanın en işlek su yollarından birinin üzerinde bulunan Mısır, Batı'ya bağlanmanın zayıflık olduğunu anladığı anda Türkiye'nin yaptığı gibi savunma gereksinimlerini yerli ve milli olanaklarla karşılamak isteyecektir. Mısır'ın çıkarlarını Batı yerine Asya'da aramaya karar verdiği gün, onun için Türkiye bir model ülke olacaktır.

Savaş Dışı Seçenekler

Uluslararası Adalet Divanı

Dünyadaki deniz yetki alanı anlaşmazlıkları yaşayan devletler, yalnızca Türkiye ve Yunanistan değildir. Yeryüzünde yaşanan bu tür 420 anlaşmazlığın 180 kadarı Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmıştır. Türkiye ve Yunanistan'ın da tüm anlaşmazlıklarını bir paket hâlinde Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'na taşımalarının en ideal çözüm olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak Adalet Divanı'nın daha önceki kararları esas alındığında, Divan'ın büyük olasılıkla Türkiye lehine kararlar vereceğini anlayan Yunanistan, anlaşmazlıkları Lahey'e taşımaya yanaşmamaktadır. Konjonktürün hukuken kendi lehine değişeceği bir dönemi sabırla bekleyen Yunanistan, mevcut mahkeme içtihatlarına uygun tedbirler almayı ihmal etmeden Uluslararası Adalet Divanı seçeneğini başarabildiği kadar öteleme gayreti içindedir. Yunanistan'ın uluslararası hukukun uygulanmasından kaçınan bu asimetric davranıştan vazgeçebileceği düşünmek, gerçekçilikle bağdaşmayacaktır.

Mevcut "Mavi Vatan" haritalarında Adalar Denizi'ndeki münhasır ekonomik alanımız 89 bin kilometrekare olarak gösterilmişse de, Türkiye için hakkaniyetli olan durum, denizin ve karaların toplamının yarısı kadar bir ekonomik alanın Uluslararası Adalet Divanı'ndan talep edilmesidir. Yunanistan'ın Uluslararası Adalet Divanı'na gitme seçeneğine direnç göstermeye devam etmesi durumunda ise, Türkiye, kendi çıkarlarının gereklerini tek taraflı olarak ve cesaretle uygulamaya başlamalıdır. Yani, Türkiye'nin mevcut "modus vivendi"ye benzer duruma sessizlik politikasından vazgeçmesi şarttır. Adalar Denizi'nde 118 bin 500 kilometrekarelik bir deniz alanını (deniz alanı ile kara alanının toplamının yarısı-denizin yaklaşık yüzde 55'i) içerecek şekilde ortay hattın batıya ilerletilmiş hâlini esas alan bir münhasır ekonomik bölgeyi tek taraflı olarak ilan etmek seçeneğini benimsemelidir.

1988 Atina Mutabakatı

Yunanistan'ın gerginlikleri tırmandırmak için -her zaman için- kış aylarını seçmesinin nedeni, yaz aylarında yoğunlaşan turizmin, ülke ekonomisi için yaşamsal değerde olmasıdır. Türkiye ile Yunanistan, 27 Mayıs 1988'de imzaladıkları Atina Mutabakatı ile birbirlerine 1 Temmuz-1 Eylül tarihleri arasında Adalar Denizi'nde askerî tatbikat yapmama garantisi vermişler; 1 Temmuz 2006'da da bu dönem 15 Haziran-15 Eylül arasını kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Aydınlık, 2021). Türkiye, bugüne kadar bu moratoryuma uygun hareket ederek Yunan turizmine büyük katkı sağlamıştır. Ancak, aramızda 67 yıldır çözüm bekleyen bunca sorun varken Yunanistan'ın turizm gelirlerini önceliklendirmek son derece mantık dışıdır. Bu moratoryumun iptal edilmesinin; yaz aylarında askerî faaliyetlerin duraklatılmasından ziyade özellikle yaz aylarında yapılmasının; Adalar Denizi'nde kışın yaşanan gerginliklerin yaz aylarına taşınmasının Türkiye lehine olacağı, son derece açıktır.

1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi

20 yıllık bir sözleşme olan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin süresi, 9 Kasım 1956 tarihinde dolmuş; ancak imzacı devletlerin hiçbiri Sözleşme'nin feshedilmesi yönünde bir adım atmadığı için günümüze değin geçerliliğini korumuştur. Tüm dünyadaki ticaret gemilerinin DWT olarak yüzde 17'sine; ham petrol ve petrol ürünleri tankerlerinin ise yüzde 30,25'ine sahip durumdaki Yunanlar, 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin ticaret gemilerine sağladığı özel geçiş rejiminden kesintisiz olarak faydalanmaktadırlar. Özetlersek, bir Türk iç denizi olan Türk Boğazları ve Marmara Denizi'ni en çok kullanan devlet, Yunanistan'dır. Örneğin, Türk Boğazları üzerinden taşınan petrolün çoğunu Yunan sahipli tankerler taşımaktadır (Aydınlık, 2022). Hatta Yunanistan'ın kendi ülkesinde kullandığı petrolün bile en az yüzde 49'u son 20 yıldır Türk Boğazları üzerinden gelmiştir. Bu oran,

2020'de yüzde 91 olarak gerçekleşmiştir (IEA, 2022). Türk-Yunan gerginliklerinin çözümüne Türkiye lehine katkı sağlamak amacıyla; onlarca yıldır Yunanistan'ın refahına katkı sağlayan Türk Boğazları'nın jeopolitik gücü devreye sokulmalıdır. Açıkça söylemek gerekirse; 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni tartışmaya açmanın tam zamanıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Adalar Denizi ve Karaman Denizi'nde savaşa evrilmekte olan gerginlikler, bugüne kadar diplomasi yoluyla çözülememiştir. Tartışılmakta olan tüm sorunların çözümü için en kolay yol; Türkiye ve Yunanistan'ın aralarında anlaşarak Uluslararası Adalet Divanı'na gitmeleri ve Divan'ın vereceği karara saygı göstermeleridir. Bugüne kadar bu yolu tıkayan Yunanistan'ın Uluslararası Adalet Divanı'ndan kaçmaya devam etmesi hâlinde, Türkiye -savaşı da göze alarak tek taraflı karar mekanizmalarını işletmek zorundadır.

Öncelikle Adalar Denizi'ni ele aldığımızda; 1923 Lozan Barış Antlaşması, her iki devlet için de tek taraflı olarak ihlal edilemeyecek cinsten ve uluslararası hukukta çok güçlü bir metindir. Barış antlaşmalarının maddeleri, yeni bir savaşa kadar eskimezler. Değiştirmenin savaş dışındaki tek yolu, karşılıklı rızadır. Lozan'ın Türk Boğazları ile ilgili kısıtlamalarından kurtulmak isteyen Atatürk Türkiyesi, 1936'da Montrö'de topladığı Konferans ile bu sorununu çözmüş ve Yunanistan dâhil Lozan'ın tüm imzacı devletlerini yeni bir sözleşmeye ikna etmişti. Lozan'ın "3 deniz mili kara suları", "Yunan ana karasının uzağında, ama Türk ana karasının çok yakınında bulunan adaların askersizleştirilmesi" ve "egemenliği Yunanistan'a devredilmemiş formasyonların Türkiye'ye iadesi" hükümlerinden kurtulmak isteyen Yunanistan'ın önünde, barışçıl olarak yalnızca "bir konferans" talep etme seçeneği durmaktadır. Aksi her türlü durum, bir savaşı göze almak demektir.

Bu nedenle, Yunanistan'a Lozan ötesi talepleri için,

Lozan Antlaşması'nı imzacı devletlerine bir konferans başvurusu yapması önerildikten sonra, Lozan dengesi tam olarak gözetilerek;

- Yunanistan'ın 3 deniz milinden daha büyük kara suları ve hava sahasını tanımayan,

- Egemenliği Antlaşmalarla Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklara (EGEAYDAAK) ismen ve uygulamalar ile sahip çıkan,

- Adalar Denizi'ndeki çok sayıda adanın 3 mil kara suları ile birlikte yol açtığı dengesizlikleri de hesaba katarak, kalan tüm deniz alanının en az yüzde 55'i Türkiye'ye kalacak şekilde münhasır ekonomik bölgenin (MEB) tek taraflı olarak ilan edilip uygulanmasını sağlayan bir yasanın TBMM'de tartışılması, gerekiyorsa halk oylamasına sunulması düşünülmelidir.

Karaman Denizi için;

Kıyıdaş 10 devlete bir konferans daveti yapılmasının, konferans çözümünün işletilememesi hâlinde Yunanistan ve GKRY'nin taleplerini göz ardı ederek Karaman Denizi'nde de Türkiye'nin çıkarlarını gözetilen münhasır ekonomik bölge sınırlarının ilan edilip uygulanmasını sağlayan bir yasanın TBMM'de tartışılması, gerekiyorsa halk oylamasına sunulması düşünülmelidir.

Bu süreç içinde, 1988 Atina Mutabakatı ve 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin iptali ile Yunanistan'ın en önemli gelir kalemleri olan turizm ve deniz ticareti alanlarına Türk coğrafyası üzerinden verilen gönüllü katkıların devam ettirilip ettirilmemesi hususları, kamuoyunda kapsamlı olarak tartışmaya açılmalıdır.

Karaman Denizi'nde jeopolitik gücümüze müdahale çabası içinde olan emperyalist devletlere olan silah bağımlılığımız, millî savunma endüstrimizin gelişmesi sayesinde büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Yakalanan bu ivme kaçırılmamalı, savaş uçağı ve motorları alımları da dâhil olmak üzere, Batı silahlarına ticaret ambargosu uygulanmalı; zorunlu silah gereksinimleri Rusya, Çin ve İran gibi Asya seçenekleri üzerinden karşılanmalıdır.

Asya'nın emperyalist baskılarla başa çıkması, Karadenizdeki Kerç Boğazı'ndan başlayarak Türk Boğazları, Süveyş Kanalı, Babülmendep Boğazı, Hürmüz Boğazı, Malakka Boğazı ve Bering Boğazı üzerinden geçen, birbirine bağlı deniz ticaret yollarının Asyalılarca kontrol edilmesine bağlıdır. Bu maksatla, Batı'nın tamponu olmayan Asya devletlerinin bu ticaret yollarını denizden kontrol etmelerini esas alan yeni bir savunma yapılanması da düşünülmelidir.¹⁹ Emperyalizm karşısında Asya'yı denizlerden korumayı amaçlayacak böyle bir savunma yapılanması için elbette, Türkiye, Rusya, Çin, İran ve hatta Batı'dan kopmayı başarabilirse Mısır'ın birlikte irade göstermesi önemlidir. Asya'nın emperyalizmden kurtulması, etrafındaki deniz ticaret yollarına nefes aldırması ile mümkündür. Tüm Asya'nın iş birliği ve güç birliği içinde denizcileştirilmesi ve okyanuslarda devleştirilmesi öncelikli hâle getirilmelidir. Aksi durumda, Karaman Denizi de dâhil olmak üzere, denizlerdeki gücünü doğrudan veya dolaylı olarak kullanma yeteneği bulunan Batı emperyalizminin, dünyayı yeniden biçimlendirme kuramları üzerinden yumuşak veya sert güç enstrümanları ile Asya haritalarına şekil verme girişimleri bitmeyecektir. 🌸

Notlar

1. TIV (Trend Indicator Value); Stockholm International Peace International Research Institute tarafından "trend göstergesi değeri" adıyla mali değerinden ziyade askeri kapasitesini mukayese amacıyla geliştirilen ve silah satışı analizlerinde uygulanan standart uluslararası bir değer verme birimidir.
2. Zachary Paikin ve Caroline Rose, 1990'larda dünyanın en çok silah dışalımını yapan 3'üncü devleti olan Türkiye'nin kısıtlı ekonomik koşullarına rağmen günümüzde dünya silah dışatımında 14. olma başarısını gösterdiğine; bir zamanlar silah pazarının en gözde müşterisi olduğu hâlde 2011'den günümüze kadar silah dışalımını %59 oranında azalttığına dikkat çekmektedirler (Paikin & Rose, 2021).
3. Geri kalan %91'lik silah ve savunma malzemesi alımı, ağırlıklı olarak İtalya ve Rusya'dan yapılmıştır (Export Values, 2022)
4. Yunan akademisyenlerin pek çoğu, bir grup yüksek rütbeli askerin 2006 yılından itibaren "Mavi Vatan" doktrinini öne sürüp geliştirdiklerini, Türk Hükümeti'ni ve Türk kamuoyunu kışkırttıklarını ve Doğu Akdeniz'de uluslararası hukukun temel prensiplerinin dışında hareket etmeye ikna ettikleri görüşündedirler (Grigoriadis, 2021).
5. TUSAŞ bünyesinde üretim faaliyetlerine devam edilen Milli Muharip Uçak'ın (MMU) ilk prototipinin 18 Mart 2023 tarihinde motorları çalışır şekilde hangardan çıkış yapması ve yer testlerine başlaması planlanmaktadır. 2026 yılı sonunda 3 adet MMU Blok 0

prototipin üretilmiş ve ilk uçuşlarının yapılmış olması; 2029 yılından itibaren de MMU Blok I savaş uçaklarının Türk Hava Kuvvetleri'ne teslim edilmesi hedeflenmektedir. Bu uçakların prototipleri için ABD'den temin edilecek 10 adet F-110 motor; Blok I uçaklar için İngiltere'den alınacak Rolls-Royce motorların, sonrasında ise Kale Grubu tarafından geliştirilme çalışmaları yapılan yerli motorlar kullanılacaktır (MMU'nun Özgün Motoru'nda Süreç Belirginleşiyor, 2022).

6. Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi satın alması nedeniyle, Çin, Rusya, İran ve Kuzey Kore'ye yaptırım uygulamak için uyguladığı "ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Yasası (CAATSA)" isimli yasanın kapsamına 6 Nisan 2021 tarihinden itibaren Türkiye'yi de almıştır (ABD'nin Türkiye'ye yönelik CAATSA yaptırımları yürürlüğe girdi, 2021).

7. 1821-1822 döneminde mezar taşlarına varıncaya kadar yok edilen Türklerin ve Musevilerin Mora'da yaşadıkları soykırım, konuya ilgi duyan ve araştıran akademisyen sayısının az olması nedeniyle, Türk kamuoyu tarafından az bilinen konular arasında yer almaktadır (Örenç, 2020).

8. Türklerin uğradıkları katliamlar, 6 Nisan 1821'de Tripoliçe'den başlayarak yayılmış, Mora Yarımadası ile sınırlı kalmamış, Sisam, Sakız ve İpsara Adaları, hatta Anadolu kıyılarında bile yaşanmıştır (Büyüktuğrul, 1982), (Tezel, 1973).

9. Lozan görüşmeleri sırasında zayıf, teknolojisi geri, bakımsız ve savaş yaraları nedeniyle oldukça yıpranmış Osmanlı Donanması 1918'den beri İstanbul'u işgal eden İtilaf Devletleri'nin denetimi altında, Haliç'teki "Tersâne-i Âmire" rihim ve iskelelerinde enterne edilmiş durumdaydı. Kurtuluş Savaşı'nın Karadeniz üzerinden yapılan lojistik nakliyatını desteklemek için kaçarak TBMM Hükümeti emrine giren Preveze ve İsareis adındaki ateş gücü çok düşük 2 gambotun ise, 1923 yılı koşullarında İtilaf Donanması'nın kontrol ettiği Türk Boğazları'nı geçebilmesi; geçse bile güçlü Yunan Donanması ile başa çıkabilmesi olanaksızdı (Özsaç & Özyiğit, Osmanlı'nın Kalbi, Tersane-i Amire/Tersane, 2022).

10. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni takiben 17 Eylül 1936 tarihinde Yunanistan Parlamentosu kabul ettiği 230 sayılı kanunla kara suları genişliğini tek taraflı olarak 3 deniz milinden 6 deniz miline yükseltmiştir. Bu dönemde ikili ilişkilerde nispeten dostane bir ortam olmasının yanında İtalya'nın Akdeniz'de artan tehdidi nedeniyle Yunanistan'ın bu girişimine Türkiye'den itiraz gelmemiştir. 1947'de Adalar Denizi'nde İtalyan varlığı sona ermişse de Türkiye, Yunanistan'ın bu tek taraflı kara suları uygulamasına sessizliğine devam etmiş; bir süre sonra ise çok ciddi bir hata yaparak 15 Mayıs 1964 tarihli, 476 sayılı yasayla Türkiye de kara suları genişliğini 6 deniz miline çıkarmış; üstelik 20 Mayıs 1982 tarihli 2674 sayılı Karasuları Kanunu ile Adalar Denizi'ndeki 6 deniz mili kara suları genişliğini teyit etmiştir. Türkiye, çifte hata yapmış olmakla beraber, düzeltilemeyecek hatalar değildir (H.Ö.).

11. Yunan akademisyenler, Türk-Yunan sorunlarının 1970'lerde başladığını iddia etmektedirler (Grigoriadis, 2021).

12. 2020'de Türk operatörlerin kullandığı SİHA'lar (Silahlı İnsansız Hava Aracı) olan Bayraktar TB2 ile Birleşik Arap Emirlikleri vatandaşı (BAE'li) operatörlerin kullandığı Çin üretimi Wing Loong II dronları arasında dünyanın ilk büyük ölçekli insansız hava aracı savaşı, Türk SİHA'larının zaferiyle sonuçlanmıştır. Bakınız: Linda Kay, "Libyan War Claimed 25 Large Military Drones in 2020," 2 July 2020, (Defense World, 2022).

13. AB'nin kullandığı literatür dilinde, Rusya'dan "düşman", Türkiye'den de "düşman ortak" şeklinde bahsetmek, oldukça yaygınlaşmıştır (Tanchum, 2022).

14. Yunanistan'ın Girit ve Rodos üzerinden ekonomik alan kapma hırsı, Sevilla Üniversitesi profesörlerinden Juan Luis Suarez de Vivero ile Juan Carlos Mateos'a ücreti karşılığında sipariş ettiği bir harita ile çığnlık seviyesine ulaşmıştır. Bu harita üzerinden, kendi ana karasından 330 deniz mili (580 kilometre) uzakta, ama Kaş kıyılarına sadece 1,25 deniz mili (2

kilometre) uzaklıkta olan ve üzerinde sadece 500 Yunan'ın yaşadığı Meis Adası'nı kaldıraç olarak kullanmaya çalışan Yunanistan'ın Türk "Mavi Vatan"ından 40 bin kilometre karelik bir deniz alanını çalmaya kalkışması, gerginliğin dozunu zirveye taşıyan diğer bir konu olmuştur.

15. Son günlerde terim olarak çok duyduğumuz "proxy" devlete dönüştürülmek de denebilir.

16. 6,9 milyar dolarlık MMSC gemi inşa projesi ile 2,5 milyar dolarlık Hydra sınıfı gemi modernizasyonu projesi, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından 10 Aralık 2021'de paket hâlinde ABD Kongresi'ne sunulmuştur (Azman, 2021).

17. Basında tüm Yunan Donanması'nın katılacağına ifade edilmesine rağmen, Yunanistan'dan 1 fırkateyn, 2 LST (tank çıkarma gemisi), 1 denizaltı, az sayıda uçak/helikopter ile Fransadan FS Tonerre helikopterli amfibi gemisinin katıldığı ARGO-22 tatbikatının 6 günü karada, yalnızca 1 günü denizde geçmiştir (News Beezer, 2022).

18. Çok ilginç olmakla birlikte Fransa, GKRY'ne de Türkiye ile sorunlarını çözmeye ve NATO'ya alma havucunu uzatmaktadır (Segantini, 2022) AB bünyesinde fikir üreten akademisyenler arasında, Türkiye'nin eski gibi dikkatini AB üyeliğine vermekten vazgeçtiği için Akdeniz'de bağımsız ve sorumlu politikalar sergilediği; askerî limitlerini aşırı zorladığı için girdiği çıkmazdan kurtulmaya çalıştığı şekilde değerlendirmeler yapılmaktadır (Uzgel).

19. Örneğin; Asya Denizleri Ortak Savunma Teşkilatı gibi bir isim altında düşünülebilir.

Kaynakça

ABD'nin Türkiye'ye yönelik CAATSA yaptırımları yürürlüğe girdi. (2021). BBC News: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56644932>

Athens News Agency. (2022). Greece, France Successfully Complete Joint Military Exercise "Argo 22". TNH: <https://www.thenationalherald.com/greece-france-successfully-complete-joint-military-exercise-argo-22/>

Aydınlık. (2021). Türkiye, Yunanistan ile moratoryumu iptal etmeli. Hayatın İçinden: <https://www.aydinlik.com.tr/haber/Turkiye-yunanistan-ile-moratoryumu-ip-tal-etmeli-258384>

Aydınlık. (2022). Em. Deniz Kurmay Albay Halil Öz Saraç: Deniz ticaretine devlet el atmalı. Gündem: <https://www.aydinlik.com.tr/haber/em-deniz-albay-halil-ozsarak-la-turk-denizciligini-ve-ticaretteki-yerini-enine-boyuna-konus-tuk-deniz-tasimaciliginda-tarihi-firsat-kaciyor-330143>

Azman, K. (2021). ABD'den Yunanistan'a 9,4 milyar dolarlık savaş gemisi satışı ve modernizasyon paketine onay. Retrieved from Haberler: <https://www.defenceturk.net/abd-den-yunanistan-94-milyar-dolarlik-savas-gemisi-satis-ve-modernizasyon-paketine-onay>

Büyüktuğrul, A. (1982). Osmanlı Deniz Harp Tarihi ve Cumhuriyet Donanması. İstanbul: Deniz Basımevi.

Comparison of Greece and Turkey Military Strengths (2022). Global Firepower: <https://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.php?country1=greece&country2=turkey>

Comparison of Greece and Turkey Military Strengths. (2022). Global Firepower: <https://www.globalfirepower.com/countries-comparison-detail.php?country1=greece&country2=turkey>

Defense World. (2022). Libyan War Claimed 25 Large Military Drones in 2020. Retrieved October 12, 2022, from <https://www.defenseworld.net/2020/07/02/libyan-war-claimed-25-large-military-drones-in-2020.html>

Export Values. (2022). Stockholm International Peace Research Institute: https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php

Global Firepower. (2022). 2022 Military Strength Ranking. GFP: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>

Grigoriadis, I. N. (2021). The Eastern Mediterranean as an Emerging Crisis Zone: Greece and Cyprus in a Volatile Regional Environment. Konrad Adenauer Stiftung.

IEA. (2022). Russian supplies to global energy markets. Reports: <https://www.iea.org/reports/russian-supplies-to-global-energy-markets>

Jabbour, J. (2021). France vs. Turkey in the EastMed A Geopolitical Rivalry between a 'Keeper' of the Old Order and a Challenging Emergent Power. Briefings De L'ifri, 1.

M5 Dergi. (2022). F-16 Block 70 tedariginde Lockheed Martin ile OFFSET anlaşması imzalanacak. Öne Çıkan: <https://m5dergi.com/savunma-haberleri/f-16-block-70-tedariginde-lockheed-martin-ile-offset-anlasmasi-izmla-nacak/>

MarineTraffic. (2022). Density Maps. <https://www.marinetraffic.com/blog/singapore-top-shipping-centre-for-eighth-year-running/sitesinden-alindi>

Milli Muharip Uçak'ın Motoru Türkiye'de. (2022). Retrieved from SavunmaSanayiST: <https://www.savunmasanayist.com/milli-muharip-ucakin-motoru-turkiyede/>

MMU'nun Özgün Motoru'nda Süreç Belirginleşiyor. (2022). SavunmaSanayiST: <https://www.savunmasanayist.com/mmunun-ozgun-motorunda-surec-belirginlesiyor/>

News Beezer. (2022). Exercise "Argo 22": Greek and French Marines land - Impressive videos from Newsbomb.gr - Newsbomb - News. Politics: <https://newsbeez.com/greeceeng/exercise-argo-22-greek-and-french-marines-land-impressive-videos-from-newsbomb-gr-newsbomb-news/>

Örenç, A. F. (2020). Balkanlarda İlk Dram, Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Öz Saraç, H. (2020). Donanmanın Tarihsel Serüveni. İstanbul: Doruk Yayınları.

Öz Saraç, H. (2022). Doğu Akdeniz'de Savaş Senaryoları. Teori Dergisi Doğu Akdeniz'de Savaş Senaryoları Çalıştayı. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=6lNqDjHfHOQ>

Öz Saraç, H., & Özyiğit, E. (2022). Osmanlı'nın Kalbi, Tersane-i Amire/Tersane. İstanbul: Wizart Edutainment.

Paikin, Z., & Rose, C. (2021). Turkey and the Eastern Mediterranean Geopolitical Europe's pathway to strategic autonomy? CEPS Policy Insights, 2-3.

Papantoniou, S. (2021). Pontic Greek genocide remembered. kathimerini: <https://www.kathimerini.com/news/1161412/pontic-greek-genocide-remembered/>

Ruffie, N., Gros, P., & Tourret, V. (2018). Strategies de securite en Mediterranee. Fondation pour la recherche strategique.

Savunma Sanayi ST. (2022). <https://www.savunmasanayist.com/milli-muharip-ucakin-prototipi-ilk-kez-goruntulendi/> adresinden alındı

SavunmaSanayiST. (2022). ABD Senatosu Türkiye'ye F-16 Blok 70 Satışını Kısıtlayan Eklemleri Çıkarttı. Retrieved from Haberler: <https://www.savunmasanayist.com/abd-senatosu-turkiyeye-f-16-blok-70-satisini-kisitleyan-eklemleri-cikartti/>

Segantini, L. (2022). Engaging Turkey In The Eastern Mediterranean During A Time of Crisis. MESinsights, 13(3), 1-4.

Tanchum, M. (2022). What are the main risks that the conflicts in the Eastern Mediterranean pose for the EU and wider Europe.

Tarakçı, N. (2014). Mesele Mısır ve Suriye Değil: Doğu Akdeniz. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/5077/mesele_misir_ve_suriye_degil_dogu_akdeniz_adresinden_alindi

Tezel, H. (1973). Anadolu Türklerinin Deniz Tarihi. İstanbul: Deniz Basımevi.

Tziarras, Z. (2019). The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security. Re-Imaging The Eastern Mediterranean Series: PCC Report 3/2019, 11-30. Retrieved from Re-Imaging The Eastern Mediterranean Series: PCC.

Uzgel, İ. (n.d.). Peace and Security, Turkey And The Mediterranean Imbroglia, The story of An Aspiring Regional Power. (F. E. Stif tung, Ed.).

Yıldız, E. (2020). The Conflict Between Greece and Turkey In The Mediterranean Seas (International Maritime Law Study). Jurnal Hukum Unissula, 36(2), 126-138.

Yunanistan 20 adet F-35 uçağı satın almak için talep mektubu gönderdi. (2022). Euronews: <https://tr.euro-news.com/2022/06/30/yunanistan-20-adet-f-35-ucagi-satin-al-mak-icin-talep-mektubu-gonderdi>